

הרב אריה כ"ץ

מגע פיזי בין בני זוג נשואים הערות למאמרו של הרב יצחק רונס*

הרב יצחק רונס במאמרו, מנסה להתיר באופן גורף לבני זוג נשואים לקיים מגע פיזי הכולל בתוכו הוצאת זרע גם ללא קיום חיי אישות.

יפה עשה העורך (לעיל עמ' 382), שסייג ביותר את מסקנת המאמר והגביל אותו למקרים חריגים ביותר. אמנם מעבר לכך, מצאתי במאמרו של הרב רונס כמה טעויות ואי דיוקים בהבאת מקורותיו, ולכן אני מרגיש חובה להעיר על דבריו, על מנת להראות את הקושי הקיים בחלק מהדיוקים שלו:

המהלך הלוגי של דברי הרב רונס מתבסס על העקרונות הבאים:

עיקרון ראשון: יש ראשונים שהתירו ביאה שלא כדרכה הכוללת הוצאת זרע באקראי (תירוצו השני של ר"י בעל התוספות וההולכים בעקבותיו).

עיקרון שני: ביאה שלא כדרכה היא לאו דווקא, אלא כל ביאה דרך אברים דינה כביאה שלא כדרכה לענין זה.

עיקרון שלישי: גם משמעות המונח אקראי אין עיקרה הצד האקראי, אלא כל שאין המטרה למנוע הריון אלא מטרה אחרת, יש להתיר את המעשה, ומילוי תאוותו נחשב למטרה שכזו¹.

לענ"ד, ההוכחות שהביא הרב רונס לכל אחת מהטענות הנ"ל אינן מבוססות דיין, ואבאר דבריי:

1. אכן, ראשונים רבים סוברים כתירוצו השני של ר"י. אולם חשוב לזכור שבאופן כללי איננו פוסקים על פי ראשונים, אלא על פי דברי השולחן ערוך, הרמ"א ונושאי כליהם שמפיהם אנו חיים. כפי שהביא הרב רונס עצמו (שם, הערה 13), מרן הבית יוסף עצמו כתב בפירוש שאין להסתמך על היתרו של הר"י. הרמ"א עצמו (אה"ע כה, ב) אמנם הביא את שתי הדעות – האחת שמתירה את הביאה ללא הוצאת זרע, והשניה שמתירה הוצאת זרע באקראי, אולם גם הוא סיים את דבריו בהמלצה מעשית שלא לנהוג כן².

* הרב יצחק רונס, "מגע פיזי בין בני זוג נשואים", לעיל עמ' 376-382.
1. חשוב לציין, שרק אם מתקיימים כל שלושת העקרונות במצטבר, יש מקום להתיר אותו הוא מבקש להחיל, ומספיק שאחד העקרונות הללו איננו מבוסס דיו, על מנת לסתור את כל ההיתר.

2. בעניין זה יש גם לדון על כללי הפסיקה של הרמ"א, האם גם בהם יש לומר שסתם וי"א, הלכה כסתם (ולפי זה הכריע כשיטה האוסרת הוצאת זרע), ואכמ"ל.

בעניין זה הביא הרב רונס (עמ' 134) את דברי הרמב"ם ממנו משתמע איסור, והעיר שגירסא זה אינה מוסכמת. על שיטת הרמב"ם וגירסתו הארכתי במאמרי "דעת הרמב"ם בביאה שלא כדרכה" להלן עמ' 402-410, שם הראיתי באופן קרוב לוודאי, שדעת הרמב"ם היא לאסור באופן מוחלט הוצאת זרע מחוץ לגוף האישה. הרוצה להרחיב בעניין זה יעיין שם. כאן רק ארחיב את הדיבור על דברי הרב רונס (הערות 7,1), ולפיהם חלק מהראשונים כדוגמת הר"ן מסנהדרין לא גרסו בדברי הרמב"ם את איסור הוצאת הזרע לבטלה בביאה שלא כדרכה.

מלבד העובדה שהרב רונס לא הביא אף ראשון אחר מלבד הר"ן (במאמרי הנ"ל הובאו ראשונים רבים שגרסו ברמב"ם את האיסור להוציא זרע לבטלה ללא יוצא מן הכלל)³, אף הבאתו את הר"ן בסנהדרין כמקור להוכחה שגירסתו הייתה שונה, בטעות יסודה. במאמרי הנ"ל, כבר ציינתי לר"ן בנדרים (כ ע"ב), שכתב במפורש על היתר הביאה שלא כדרכה: "וכתב הרמב"ם ז"ל בפרק כ"א מהא"ב (הלכ' ט) ובלבד שלא יוציא שז"ל".

מעתה עלינו לראות את דבריו בסנהדרין (נח ע"ב). ואלו הם דברי הר"ן המלאים שם:

"ובתוספות ז"ל אמרו שהוא היתר גמור בכל מקום שאינו מכויץ להשחתת זרע ולא יוציאוהו לבטלה. וכן הם דברי הרמב"ם ז"ל בפר' כ"א מה' איסורי ביאה".

הרב רונס הבין בפשיטות שהכוונה בר"ן היא לתירוץ השני של התוספות, שהתיר הוצאת זרע באקראי בביאה שלא כדרכה⁴. כך גם היה נראה לומר לו הר"ן היה כותב רק את המילים: "מכוון להשחית זרע", שבכוונה תליא מילתא. אולם לר"ן בדבריו שני ביטויים נוספים, המקשים מאוד על הבנה זו. האחד הוא: "ולא יוציאוהו לבטלה". ביטוי זה נותן מקום רב יותר להבנה שאין כאן כלל הוצאה של זרע. אמנם היה מקום לומר שכשאינן מטרת האדם להוציא זרע לבטלה אלא לתאוות תשמיש אין זו הוצאה לבטלה, אך לפי פירוש זה עיקר הדברים חסר מן הספר: מדוע אין

3. הרב רונס הביא אמנם בהערה 7 משם החיד"א בספרו **ברכי יוסף** (או"ל רמ, ה), שכן משמע קצת גם מחידושי רבנו יונה לסנהדרין כת"י. חבל רק שהרב רונס לא בדק בספר עצמו (שהודפס לראשונה בשנת תקס"א בתוך הספר **סם חיים**), שם מפורשת הגירסא ברמב"ם: ובלבד שלא יוציא שכבת זרע (אמנם יש מקום לומר שגם זו תוספת על פי הגירסא "המאוחרת", אך קשה לומר זאת, שכן בחידושים שם מובאת הגירסא המלאה הכוללת היתר לביאה דרך אברים, ומוכח שזו גירסא מקורית של המחבר, ולא שינוי על פי הדפוסים שהיו מצויים בעת ההדפסה). במאמר מוסגר רק נציין שאותם חידושים המיוחסים לרבינו יונה, אינם שלו ולא נכתבו על ידו (ראה בהקדמת העורך למה' ויינרב, תשס"ו).

4. אמנם התוספות בסנהדרין שם הביאו רק תירוץ זה, אך פשוט שדברי הר"ן אינם מבוססים על דברי התוספות בסנהדרין, שכן התוספות שם לא הזכירו אף אחד מהביטויים המובאים בר"ן, והם מופיעים בתוספות במקומות אחרים בהם נמצאים שני תירוצי התוספות.

כאן השחתת זרע. התוספות בתירוצם השני הסבירו זאת, ואילו הר"ן (אם נאמר שהתכוון לתירוצם השני של התוספות) התעלם מכך כליל. בנוסף לכך הר"ן כתב על כך את המילים: "היתר גמור". התוספות בתירוצם השני כתבו במפורש שאין כאן היתר גמור אלא רק היתר אקראי, זאת לעומת התירוץ הראשון של התוספות שלא הגביל את ההיתר כל עוד אין השחתת זרע. ממילא, סביר יותר להניח שהר"ן בדבריו שם התכוון לתירוץ הראשון של התוספות המתיר ביאה שלא כדרכה ואוסר הוצאת זרע, ואלו הם בדיוק דברי הרמב"ם לפי הגירסא שלנו. גם אם נאמר שדברי הר"ן שם מסופקים, הרי נלמד סתום (סנהדרין) ממפורש (נדרים) מה הייתה כוונתו של הר"ן⁵.

2. לאחר מכן (עמ' 377) דייק הרב רונס שההיתר איננו רק בביאה שלא כדרכה, אלא אף בביאה דרך איברים, והביא (בהערה 2) כסמך את דברי הדרישה (אה"ע סי' כג וסי' כה). הוא אמנם ציין שיש חולקים בדבר, ואף הבהיר את צדדי המחלוקת, אך הרושם הכללי של דבריו הוא לצדד בגישה שאינה מחלקת בין ביאה שלא כדרכה לביאה דרך איברים.

הרב רונס כתב שם (בהערה 4), שכמה ראשונים ואחרונים הקלו בכך, שהרי היה מנהג לחכות עם עצם בעילת המצווה כמה ימים, ובינתיים לנהוג בקרבות אחרות, והמחברים השונים לא הסתייגו ממנהג זה.

אמנם הרב רונס עצמו סייג דבריו בכך שכנראה זו הסיבה שהש"ך (סי' קצב ס"ק יא) כתב שיש במנהג איסור ונכון לבטלו, ולכך יש להוסיף גם את הרמ"א בסי' קצג שהסתייג מ"לשחוק בתינוקות" (במובן של כלה אחרי הנישואים), כנראה גם עקב חשש הוצאת זרע לבטלה. אך מלבד זאת, בתשובת המהר"ם מינץ שהובאה (סי' מט) כמקור להיתר שבשתיקה, נכתב במפורש: "כיון דלא בא הזרע במקום הראוי להזרע, הוי כאלו הטיל על העצים ועל האבנים". האם כוונתו לתת היתר כשהוא משתמש בניסוח כזה? גם בהבאת הדברים משו"ת יד הלוי (סי' כ) יש הטעיה בדברי הרב רונס. הרב רונס כתב שהוא מסתמך על דברי המהר"ם מינץ ומצרף לכך שיש אפשרות בדרך רחוקה להיכנס להיריון. המעייץ בדבריו יראה שהם הפוכים: יש אפשרות להיכנס להיריון ולכן זה מותר, ויש להסביר כך גם את דברי המהר"ם מינץ (אף שאפשרות זו רחוקה, כיוון שאין כאן פסיק רישא של השחתת זרע הדבר מותר). בסיום דבריו כתב יד הלוי בצורה ברורה שהשחתת זרע ממש אסורה.

5. אמנם הרב רונס הביא מהחיד"א בברכי יוסף שם שהבין כדבריו, אולם אף אם נאמר כן (החיד"א לא כתב בצורה ודאית, אלא רק "משמע"), החיד"א התעלם מדברי הר"ן בנדרים. חשוב לציין, שבעוד שזיהוי מחברו של פירוש הר"ן לנדרים איננו מוטל בספק, על ייחוס החידושים לסנהדרין לר"ן יצאו עוררים (ראה בחידושים עצמם ל א, שהביא מחבר הפירוש שהר"ן ז"ל חולק על הרשב"א, וראה בפתחת קובץ הערות לר"א וסרמן שהוכיח מכאן שאין החידושים הללו לר"ן, אלא למחבר מאוחר יותר).

בהמשך דן הרב רונס בצורה מפורטת בדברי התוספות, ומציב (עמ' 380) זו לעומת זו שתי גישות: האחת של האגרות משה והנצי"ב שההיתר מוגבל דווקא לצורך של אישות. והשניה של הבית שמואל והעזר מקודש, שההיתר קיים בכל הוצאת זרע לצורך, ואפילו בידיים.

לפני שנדון בדבריו אלו, נקדים ונאמר שהתוספות עצמם התייחסו במפורש דווקא להיתר של ביאה שלא כדרכה. שתי ההוכחות להיתר מדברות דווקא על ביאה שלא כדרכה, שכידוע יש הבדל מהותי בינה לבין ביאה דרך אברים. ההבדל המהותי הוא בכך שביאה שלא כדרכה נחשבת כביאה לכל דבר לעניין איסורי עריות, ולכן יש מקום מהותי לחלק בינה לשאר קריבות בעניין הוצאת זרע.

לגבי דברי הבית שמואל (סי' כה ס"ק ב), מלבד העובדה שהיתרו נאמר לגבי מצב של רואה מחמת תשמיש שעלול לגרום לכך שהאישה תיאסר על בעלה, ואין לומדים מהיתרים של מקרי קיצון למקרים רגילים, הרי הבית שמואל עצמו כתב שניתן לדחות את ראיותיו, ונשאר בצ"ע.

גם לגבי דברי העזר מקודש שהובאו על ידי הרב רונס, יש מקום גדול לחלק, שכן הוא הדגיש בצורה ברורה שאין בדבריו על מנת להתיר לכתחילה הוצאת זרע לבטלה, אלא אך ורק כתריס בפני הפורענות, ולאחר תשובה בחרטה ועזיבה ויודוי. האם לזה ייקרא היתר?⁶

בפועל, טרחו הפוסקים למצוא אופנים שונים להתיר תשמיש למי שאין לו כוח גברא, ותורף דבריהם הוא שאם על כל פנים יכול להכניס את האבר מעט בפתח, יש להתיר (ראה למשל: שו"ת אמרי אש, יורה דעה סי' סט; שו"ת פרי השדה, ח"א סי' סו; שו"ת מלמד להועיל, אבן העזר, סי' יח; שו"ת יהודה יעלה, יורה דעה, סי' רלח; שו"ת מנחת יחיאל, חלק ב, סי' כב אות יא). לדברי הרב רונס, מהו הצורך לדון בעניין, הרי ניתן להתיר את הדבר בשופי גם ללא יכולת כלל של פליטת זרע בפנים?

3. הרב רונס גם התעלם במסקנת המאמר שלו מכך שאף כשניתן למצוא היתרים, מדובר במקרים של אקראי ולא בדרך קבע. אמנם בתחילה הוא ציין את הדברים, אך לאחר מכן, בעקבות דברי הנצי"ב והאגרות משה הסוברים שאקראי אינו בדווקא, אלא הוכחה שאין מדובר בכוונת השחתה, הוא מסיר את המגבלה של האקראי כל שאין הכוונה למניעת היריון, אלא רק לתאוות תשמיש.

מלבד העובדה ששני פוסקים אלו הם גם מאלו שהגבילו את ההיתר דווקא לביאה שלא כדרכה, ויש מקום רב לומר שהטעם שלהם קשור להיתר

6. אמנם דבריו כוונו להוצאת זרע בידיים, ולא כחלק ממגע בין איש ואשתו. אך שוב אנו נכנסים לשאלה מהו המקור להתיר ביאה דרך אברים?

רק כאשר מדובר באופן של חיי אישות, נראה עוד שאין חולק על כך שיש לאסור ביאה דרך איברים בדרך של קביעות:

ראשית, הרב רונס לא ציין שיש מי שהבין שהיתר אקראי משמעותו היתר חד פעמי. הכוונה לרבינו ירוחם (נתיב כג חלק א). המעיין בעזר מקודש שהביא הרב רונס, יראה שאף הוא נקט להלכה שהכוונה באקראי היא באופן חד פעמי ולא יותר מכך. אולם יתירה מכך, האגרות משה עצמו (אה"ע ח"א סי' סד), כשדן בעניין ביאה שלא כדרכה, הסביר שכאשר מדובר בענייני תאוות היצר, יש לומר שבאופן אקראי הוא מתאוה לטעום טעם של איסור ויש להגדיר זאת כחלק מעונה וכהוצאה לצורך, אך מעבר לכך שוב אין כאן צורך, אלא אך ורק כוונת השחתה.

לסיכום:

צדק העורך היטב בהערת הסיכום שלו, שהיתרים מעין אלו שרצה הרב רונס להביא, יש לשמור למקרים חריגים ורחוקים, ולא לצורת קשר רגילה בין איש לאשתו. על מנת להתיר את מה שהרב רונס מבקש להתיר, יש להכריע שלוש פעמים להיתר: גם להכריע כסוברים שניתן להוציא זרע בביאה שלא כדרכה, גם להכריע שכל התקרבות בין איש לאשתו אף ללא חדירה כלל נחשבת כביאה שלא כדרכה, וגם להכריע שההיתר האקראי איננו מוגבל לאופנים אקראיים ויוצאי דופן באמת, אלא יש להרחיבו לכל מקום של תאוות היצר.

עיון בדברי הפוסקים, גם אלו שהביא הרב רונס במאמרו, מראה באופן ברור ופשוט, שכל ההיתרים שהובאו בפוסקים בעניינים אלו, שמורים אכן למקרים חריגים או כלימוד זכות לצורך תשובה, ופסקיהם אינם משקפים את מה שהרב רונס מבקש להשיג בדבריו.

מקור: **אסיא צט-ק עמ' 189-193 (2015).**